

durumlara, genel varlık düzenindeki birinci amacı doğru kavrayarak bakıldığında bunların da temelde iyi olduğu anlaşılır. Meselâ öfke ve şehvet duygularının yaratılışındaki birinci amaç insanın savunma, üreme, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamasıdır; ancak bunlar aklın kontrolünden çıkarsa kötülöklere sebep olur.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde sabır, tevekkül, dua gibi kavramlarla müslümanlara hayatın zorlukları ve acıları karşısında dayanma gücü aşıl原因an, her şeye rağmen geleceğe ümit ve iyimserlikle bakmayı telkin eden genel ifadeler yanında (meselâ bk. el-Bakara 2/153-157; el-Hadîd 57/20-23), bazı sıkıntı ve musibetlerden söz ederek bunları aşma iradesini geliştirmeyi amaçlayan açıklamalar da bulunmaktadır. Meselâ Duhâ ve İnşirâh sûrelerinde Hz. Peygamber'in imkânsızlıkların içinden gelerek çeşitli lutuflara mazhar kılındığı hatırlatıldıktan sonra her güçlüğün yanında mutlaka bir kolaylığın da bulunduğu belirtilmekte (el-İnşirâh 94/5-6), böylece insanların karamsarlık ve çaresizlikten korunması amaçlanmaktadır. Nitekim bütün tefsirlerde yer alan bir hadise göre Resûl-i Ekrem, müslümanlara müjde olarak okuduğu bu âyetleri bir zorluğa karşı iki kolaylık bulunduğu, dolayısıyla bir zorluğun iki kolaylığı yenemeyeceği şeklinde yorumlamıştır (Taberî, XXX, 235-236; Fahreddin er-Râzî, XXXII, 7). Başka âyetlerde de insanların gelecekle ilgili kaygılarını yatıştırmak, en zor durumlarda bile ümitlerini kaybetmemelerini sağlamak üzere Allah'ın gûnahtan sakınan kişi için güçlüklerden çıkış yolu yaratacağı, işini kolay kılacağı, ona hiç beklemediği yerlerden rızıklar vereceği ve Allah'ın, kendisine dayanıp güvenenlerden yardımını esirgemeyeceği bildirilmektedir (et-Talâk 65/1-4). Allah hakkında hüsnüzanda bulunmayı öğütleyen hadislerin asıl amacı da insanı ümitsizlik ve kötümserlik buhranından korumaktır (meselâ bk. *Müsned*, II, 297, 304, 359; Buhârî, "Tevhîd", 15, 35; Müslim, "Tevbe", 1, "Zikir", 3, 19). Nihayet müslümanlar arasında kardeşlik, dayanışma ve paylaşma gibi ilişkilerin güçlendirilmesini emreden âyet ve hadislerin en önemli hedeflerinden biri de yokluk ve acı çeken kişiyi intihara kadar götürmesi ihtimali bulunan yalnızlık, çaresizlik ve tükenmişlik psikolojisine düşmekten korumaktır.

İbnü'r-Râvendî, Ebü'l-Alâ el-Maarrî, Ebû Bekir er-Râzî gibi zaman zaman mül-

hidlikle suçlanan bazı kötümser düşünür ve şairlere rastlanırsa da başta mutasavvıflar olmak üzere müslüman âlim ve düşünürlerin büyük çoğunluğu, İslâm'ın belirtilen genel dünya görüşü ve hayat anlayışının yanında ontoloji, teoloji ve ahlâk konularındaki iyimser felsefelerin de sonucu olarak doğal âfet, hastalık, ölüm gibi olguları, evrensel planda hüküm süren ilâhî iradenin insana yansımaları olarak değerlendirmek ve bu çerçevede hayata iyimser bakmak, sıkıntıları sabır ve metanetle karşılamak, toplumda dayanışma ve paylaşma ruhunu da harekete geçirecek bunların üstesinden gelmek için çaba harcamak gerektiğini düşünmüşlerdir. Ayrıca bilhassa tasavvuf ve ahlâk alanında üzüntüden kurtuluşu ve hayata iyimser bakışı telkin eden geniş bir literatür oluşmuştur (ayrıca bk. HAYIR; HÜZÜN; ŞER).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "hyr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "hyr" md.; *Müsned*, I, 227; II, 297, 304, 359; Dârimî, "İstîzân", 54; Buhârî, "Tevhîd", 15, 35, "Cenâ'iz", 80, "Kader", 3, "Rikâk", 31; Müslim, "İmân", 203-208, "Kader", 22-24, "Tevbe", 1, "Zikir", 3, 19; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, I, 204-205; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, XXX, 235-236; Fârâbî, *Fuşûlü'l-medeni* (nşr. D. M. Dunlop), Cambridge 1961, s. 133-134, 163; İbn Sînâ, *eş-Şifâ el-İlâhiyyât* (1), s. 363, 365, 415; Gazzâlî, *İhyâ*, IV, 258; a.mlf., *el-İmlâ' fi işkâlâti'l-İhyâ* (İhyâ içinde), V, 35-36; Sühreverdî, *Kitâbü't-Telvîhât* (*Mecmû'a fi'l-hikmeti'l-ilâhiyye* içinde, nşr. H. Corbin), İstanbul 1945, s. 78-79, 466-467; Fahreddin er-Râzî, *Mejâlihu'l-gayb*, Beyrut 1411/1990, XXXII, 7; İbnü'l-Arabî, *el-Fütühât*, VI, 262-263; İbn Teymiyye, *Mecmû'ü fetâvâ*, XIV, 20-48; XX, 116-117.

MUSTAFA ÇAĞRICI

İYİSAN, İhsan (1873-1946)

Şeyh,
dinî eserler bestekârı ve icracısı.

İstanbul Üsküdar'da Şâbâniyye'den Nalçacı Halil Efendi Dergâhı'nda doğdu ve orada yetişti. Aynı dergâhın şeyhlerinden Mustafa Enverî Efendi'nin küçük oğludur. Kaynaklarda hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Tarikat bilgilerini büyük ölçüde, babasının vefatıyla (1872) şeyhiğe getirilen ağabeyi Mehmed Tayyar Efendi'den almış olmalıdır. Kendisinden hilâfet aldığı ağabeyinin 1910 yılında ölümü üzerine bu dergâhın şeyhiğine getirildi ve tekkeler kapatılıncaya kadar (1925) vazifesini sürdürdü. Ayrıca bir süre defter-i hâkânide görev yaptı.

Güzel sesinin yanında dinî müziğe vukufuyla ve bu sahadaki bestekârlığıyla tanınan İhsan Efendi özellikle durak okumakta şöhret bulmuştur. İlk müzik bilgilerini Selâmi Ali Efendi Tekkesi şeyhi Ahmed Muhtar Efendi'den aldıktan sonra Bandırmalı Tekkesi zâkirbaşısı Paşa Mehmed Efendi, Atik Vâlîde Sultan Dergâhı şeyhi Şerefeddin Efendi'nin kardeşi Âgâh Bey ve Sünbül Efendi Dergâhı zâkirbaşısı Sinan Efendi'den de faydalandı; ilâhi ve durak meşketti. Öğrendiği durakların büyük kısmını dayısı müzikişinas Behlül Efendi'den meşkettiği söylenir. Sadece üç ilâhisinin notası günümüze ulaşabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Seftne*, IV, 91; Zâkir Şükrü, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 80-81; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 663-664; Töre, *İlâhiler*, V, 45, 200; VIII, 37, 167; IX, 186, 273; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 65; Öztuna, *BTMA*, I, 413; Ömer Tuğrul İnançer, "Şabanîlik (Şabanîlik Zikir Usulü ve Musikî)", *DBİst.A*, VII, 124.

NURİ ÖZCAN

İYNE

(bk. İNE).

İZ, Abdullah Mahir (1895-1974)

Öğretmenliği
ve faaliyetleriyle tanınan yazar.

28 Ocak 1895'te İstanbul'da doğdu. Babası Külâhîzâdeler diye anılan bir ilmiye ailesinden, Medine ve Ankara kadılıklarında bulunmuş Seyyid İsmâil Abdülhalim Efendi, annesi de kadı ve şeyhülislâmlar yetiştirmiş bir aileden gelen Râife Hanım'dır. Tahsiline babasının kadılıkla görevli bulunduğu Midilli'de başladı; Balıkesir İdâdisi'nin ilk kısmında okudu. Burada,

Abdullah
Mahir İz